

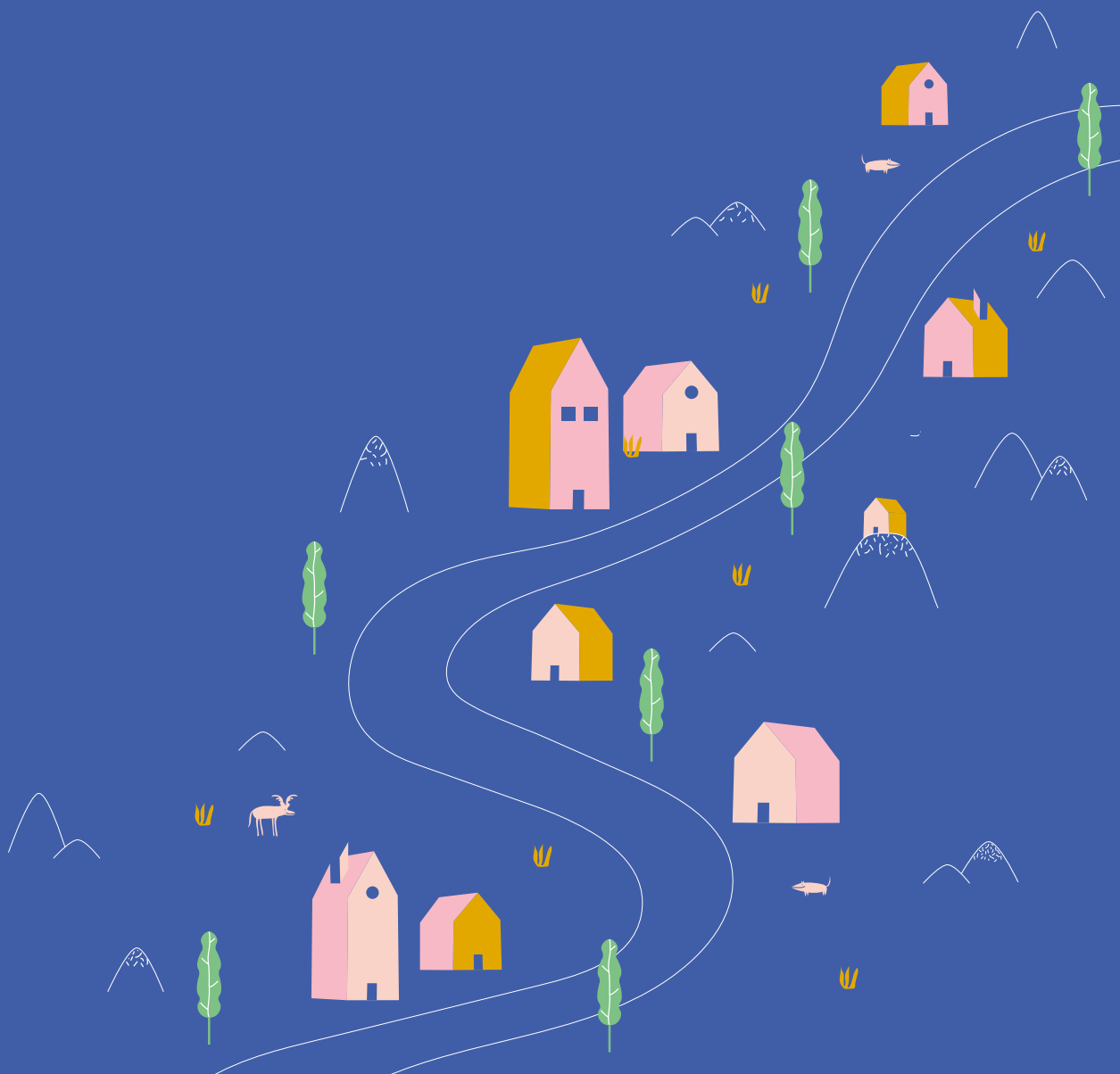
Norske arkitekters
landsforbund

Ansett en kommunearkitekt!

Praktiske råd til kommuner
som ønsker å styrke
kompetanse og kapasitet
innen arkitektur, utbygging
og fysisk planlegging.

Norske arkitekters landsforbund ønsker å inspirere og vise hvilken nytte landets kommuner kan ha av arkitektkompetanse. I dette heftet vil dere finne praktiske råd og anbefalinger om hvordan en kommune kan få ansatt flere arkitekter, og samtidig få fullt utbytte av denne kompetansen.

Hvorfor kommunearkitekt?

Hvordan kan de fysiske omgivelsene bidra til å nå kommunens samfunns mål?
En arkitekt kan bidra!

Kommunenes behov for økt kapasitet og kompetanse innen arkitektur og planlegging er godt dokumentert gjennom flere kartlegginger de seneste årene. Parallelt øker myndighetenes krav til kommunen som plan- og reguleringsmyndighet. Til tross for denne utviklingen melder kommunen at det er vanskelig å få arkitekter til å søke på de ledige stillingene.

Norske arkitekters landsforbund er en fagideell organisasjon som arbeider for arkitektenes rammevilkår og synliggjøring av arkitektur som verdiskaper i samfunnet. Vi ønsker at flere arkitekter skal bli ansatt i kommunen og har jobbet målrettet med dette over flere år, blant annet gjennom informasjonskampanjer rettet mot arkitekter med fokus på kommunen som et attraktivt arbeidssted. Vi ser nå tegn til en holdningsendring, særlig hos yngre arkitekter.

Stadig flere ønsker å jobbe med helhetlig stedsutvikling – gjerne i en kommune. I tillegg til en holdningsendring blant arkitektene trenger vi stillinger som gjen-speiler de mulighetene man kan få som ansatt arkitekt i en kommune. Noe av løsningen ligger i å utnytte den brede kompetansen som arkitektene besitter.

Vi slår et slag for kommunearkitekten og håper dette heftet kan være et nyttig verktøy som vil bidra til flere og bedre stillinger i kommunene. Håndboken har mottatt økonomisk støtte fra kommunal- og distriktsdepartementet.

Kontakt oss dersom du vil høre mer om hvordan en arkitekt kan bidra i din kommune, eller om vår satsing på økt arkitektkompetanse i kommunene.

Hvordan rekruttere og beholde arkitekter?

Gjennom kartlegginger, intervjuer og verksteder sammen med våre medlemmer vet vi at mange arkitekter ønsker å jobbe med stedsutvikling, men har vansker med å finne attraktive stillingsbeskrivelser i det offentlige. Muligheten til å få jobbe helhetlig med et sted over tid, på tvers av sektorene, blir av mange fremhevet som den viktigste grunnen til at de finner det attraktivt å være ansatt i en kommune.

For å skape en interessant og attraktiv stilling som også sikrer at kommunen får fullt utbytte av kompetansen, bør man legge til rette for at en arkitekt kan ha flere ulike roller: fra å være rådgiver for ordfører og kommunedirektør til å arbeide med stedsutvikling i kommuneplanen, utarbeide veiledere og strategier, kvalitetssikre planer og byggesaker, i tillegg til å programmere og bestille bygg som byggherre-representant i eiendomsavdelingen. På denne måten kan arkitekten bidra til å skape sammenheng mellom politikk, mål og strategier, planer og den bygde realiteten.

Ved å utvikle en stilling som kommunearkitekt på riktig måte, kan man vekke interesse hos arkitekter med lidenskap for stedsutvikling. Samtidig kan man utnytte deres kompetanse best mulig.

Praktiske råd og anbefalinger

- ▶ Bruk arkitektenes egne kanaler for å annonsere ledige stillinger, for eksempel arkitektur.no
- ▶ Bruk arkitekten både som rådgiver for ordfører og kommundirektør, til å kvalitetssikre planer og byggesaker, i tillegg til å programmere kommunens egne bygg. Slik kan kommunen på en effektiv måte knytte strategi og resultat sammen.
- ▶ Arkitekter bør kunne få arkitektfaglig ansvar for plan- og byggesaker uavhengig av om de saksbehandler dem eller ikke. Slik kan man sikre en arkitektfaglig vurdering av innsendte planer.
- ▶ Etabler et regionalt stedsutviklingsnettverk hvor man kan utvikle felles løsninger og samordne saksbehandling på tvers av kommuner. Dette kan både være en rasjonell arbeidsform og føre til mer ensartet saksbehandling i funksjonelle regioner, i tillegg til å styrke det faglige miljøet i mindre kommuner.
- ▶ Med arkitektkompetanse i byggherrollen vil kommunen kunne sikre at det gjennomføres gode og inkluderende programmeringsprosesser. I tillegg kan man bruke et større spekter av kriterier i forbindelse med innkjøp av tjenester. Slik kan man sikre at hvert enkelt byggeprosjekt blir en viktig del av kommunens helhetlige stedsutvikling, og ikke bare fyller sin primærfunksjon.
- ▶ Kommunens planavdeling og eiendoms-/utbyggingsavdelingen bør ha felles studieturer og andre kompetansehevende tiltak for å bidra til et stimulerende faglig felleskap.
- ▶ Husk at kjøp av eksterne arkitekttjenester er svært viktig for mindre kommuner, både med hensyn til oppgaveløsning og for å skape et stimulerende fagmiljø for planleggerne og arkitektene i kommunen.

Hvordan få fullt utbytte av arkitektkompetansen?

Den allsidige kommunearkitekten kan bli en nøkkelperson i kommunedirektoratet, særlig i mindre kommuner. God intern organisering og fokus på prosjektrettet arbeid med plan- og byggesaker kan bidra til en mer forutsigbar og helhetlig planlegging og saksbehandling.

Praktiske råd og anbefalinger

- ▶ Arbeidet med kommuneplan, reguleringsplaner og byggesaker må samordnes tett slik at det utvikles en felles fagkultur. Dette vil kunne gi større forutsigbarhet og bidra til at kommunene kan møte utbyggernes behov for en helhetlig og konsistent saksbehandling.
- ▶ Det er nødvendig med faste møtestrukturer for å samordne saksbehandlingen innad i kommunen. Faglige fora hvor løpende saker drøftes kan være en del av løsningen.
- ▶ Arkitekter kan utforme veiledere og strategiske dokumenter for kommunen. Både helhetlige arkitekturstrategier og estetiske veiledere kan være nyttige verktøy for å sikre høy arkitektonisk kvalitet i stedsutviklingen.
- ▶ Man bør arbeide prosjektrettet i forbindelse med større byggesaker og innsendte planer, slik at de ulike fasene i planleggingen og utbyggingen henger best mulig sammen.
- ▶ Det bør også kunne jobbes prosjektrettet i et samarbeid mellom utbyggingsavdelingen, plan- og byggesaksavdelingen og fagetatene i forbindelse med kommunens eget byggeri.
- ▶ Utbygger-/eiendomsavdelingen bør organiseres slik at den både er en solid forvalter av bygg og anlegg og en strategisk eiendomsaktør for kommunedirektøren.

Hvordan styrke forholdet mellom administrasjonen og politikerne?

Det er viktig med et godt og avklart forhold mellom administrasjon og politikere. Administrasjonen skal gi klare faglige råd som gjør at politikerne kan fatte sine vedtak på et solid grunnlag. Dersom administrasjonen overkjøres uten gode og avklarte begrunnelser skaper dette usikkerhet og svekker muligheten for at kommunen kan nå sine overordnede mål.

Praktiske råd og anbefalinger

- ▶ Felles opplæring, studieturer, gode prosesser og ikke minst arbeidet knyttet til helhetlig stedsutvikling kan bidra til å styrke forholdet mellom administrasjonen og politikerne.
- ▶ Arkitekturstrategier og veiledere kan bidra til felles forståelse hos politikere og administrasjon om hvordan det bygde miljøet skal oppfylle kommunens mål. En arkitekturstrategi skal gi tydelige retningslinjer for kommunen og klare forventninger til utbyggerne. For å sikre kontinuitet og forutsigbarhet, er det avgjørende at strategier er bredt politisk forankret – og basert på medvirkning med innbyggere og interessenter.
- ▶ Stedsutviklingsprosesser med stor grad av involvering av befolkning, næringsliv og myndigheter kan bidra til at alle aktører får et felles fremtidsbilde, noe som kan gjøre det lettere for politikerne å holde seg til vedtatte planer.
- ▶ I tillegg til fagforståelse om fysiske omgivelser, er arkitekter gode til å kommunisere. Tegning og visualiseringer bør brukes i dialog med politikere, slik at de får best mulig faglig grunnlag for å ta gode beslutninger.

ERFARINGER FRA KOMMUNENE

Foto: Meløy kommune

Adelheid B. Kristiansen

*Kommunedirektør
Nittedal kommune*

– Arkitekter utfyller kommuneplanlegger og arealplanleggere med kunnskap om hvordan bygg og uterom kan utformes for å fungere fleksibelt, slik at de bidrar til å skape helhetlig og bærekraftig samfunnsutvikling. Arkitekter forsterker det bygdes betydning for både sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft.

Hvordan kan en mindre kommune organisere seg for å ha råd til å ansette en arkitekt?

– En arkitekt vil være en del av både plankompetansen og prosjektkompetansen i kommunen, og kommunen må være villig til å prioritere denne kompetansen inn i denne delen av kommuneadministrasjonen.

Hvordan kan en kommune få best mulig utbytte av arkitektkompetanse?

– Ved å bruke arkitekten i samspill med innbyggere, aktører, tjenesteområdene, politikken og kommunens planleggere. Arkitekter kan visualisere og fortelle historien om hvordan stedet kan utvikle seg. Beskrive hvordan bygg og uterom kan skape attraktive steder som innbyggere og besøkende vil dra til, bruke og være stolte av. Og ikke minst vil en arkitekt være sentral i gjennomføringen av prosjekter som skal realiseres i kommunen.

Hva er hindringer i veien for å få ønsket arkitektkompetanse i kommunene?

– Jeg tror mye handler om holdninger; de fleste tenker nok svært tradisjonelt at arkitekter tegner bygg, ikke at de utvikler samfunn. Mange kommuner kjenner for lite til bredden i arkitektkompetansen, særlig gjelder dette stedsutvikling og helhetlig samfunnsutvikling. For de mindre kommunene tror jeg rekrutteringsutfordringen er den samme for arkitekter som for andre yrkesgrupper. Det er små fagmiljø, lange avstander og en annen skalering av prosjekter og utviklingsarbeid.

Foto: Karenina Kriszat / NAL

Are Risto Øyasæter

Byarkitekt

Trondheim kommune

– Stedsutvikling handler om å se mulighetene til å gjøre omgivelsene enda bedre. Det ligger i arkitektens natur å sette høye mål. Arkitektkompetansen kan bidra til å konkretisere, materialisere og operasjonalisere mål, slik at omgivelsene fungerer bedre for flere.

Ut fra dine erfaringer: hvilke oppgaver kan en arkitekt bidra til i en kommune?

– En kommune må ta stilling til samfunnsutvikling i bred forstand. I forvaltningsoppgaver er arkitekten ofte den eneste som er trent i, og føler ansvar for, å ivareta et helhetsperspektiv. Som ansatt i kommunen kan arkitekten ha en viktig rolle for å se sammenhenger, koble ulike problemstillinger og sikre at de fysiske omgivelsene bidrar til å svare på overordnede samfunns mål. Kommunene trenger også en som tar den pedagogiske rollen i å jobbe på tvers av tjenesteområdene, og som samtidig kan være i kontakt med innbyggerne.

Hva er verdien av å jobbe med helhetsperspektiv?

– God planlegging er en demokratisk prosess, og god planlegging tar tid. Det er lett å tro at man sitter med helheten, men det er først når man snakker godt med folk at man oppdager og forstår nyansene. En nøkkel for at innbyggere skal trives er at de begeistres og forstår verdien av sine omgivelser. Derfor er medvirkning og koblingen mellom kommunen og innbyggerne så viktig. Når folk føler at de engasjeres i omgivelsesendringene, vil de også oppleve at de er delaktige i eget sted. Å gi rom og tid til dette helhetsperspektivet – konkretisere løsninger som del av en langsiktighet – er utøvelse av demokrati.

Foto: NAL

Kristine Røiri

Kommunearkitekt
Sortland kommune

– Vi arkitekter er utdannet til å tenke helhetlig og på tvers av sektorer, til å være kreative og kunne tenke nytt og annerledes. Noen av de største utfordringene i mindre kommuner er nettopp dette, at vi må tenke på tvers av sektorer og på nye måter.

Hva gjør kommune-arkitekten?

– Min erfaring er at arkitekter kan utføre ulike oppgaver hvor kommunen ellers måtte ha leid inn konsulenthjelp. Vi kan også bidra som rådgivere i mange ulike saker og prosjekter. Variasjonen er svært spennende og gjør at arkitekten kan få en større forståelse av ulike fagområder og har mulighet til å finne nye, smarte løsninger.

Hva er hindringer i veien for å få ønsket arkitektkompetanse i kommunene?

– I mange mindre kommuner, er det liten kompetanse på hva en arkitekt kan gjøre og dermed hvilke roller og stillinger en arkitekt kan ha i kommunen. Stillingsutlysninger reflekterer gjerne dette og kanskje når annonsen aldri arkitektene? Kommunearkitekten har stor påvirkningskraft og variasjon i arbeidsoppgaver. Flere studenter burde komme seg ut i kommunene og se hva som rører seg av muligheter der! En stor utfordring er jo også at det ikke finnes mange arkitekter i distriktet. Og finnes det et fagmiljø for dem? Regionale nettverk blir derfor viktig. Kanskje kan kommunen følge opp om de har noen unge som tar arkitekturutdanning og forsøke å få dem til å komme hjem etter endt utdanning, slik at de faktisk blir værende på stedet over tid?

Hva med lønn og karrieremuligheter?

– Lønn og karrieremuligheter kan være et hinder, men her tror jeg det er en feiloppfatning. Gjennomsnittlig kommunal lønn ligger ikke langt under det private. De fleste kommuner betaler ekstratimer/overtid, så man kommer fort like godt ut. Jeg tror det er lettere å gjøre karriere i en liten kommune enn det er på et stort arkitektkontor.

Foto: Ingebjørg Semb/Arkitektnytt

Maria Molden

Byarkitekt
Bergen kommune

- Kommunen kan få best mulig utbytte av arkitektkompetanse ved å involvere arkitektene på kommunenivå.

Hva er fordelene med å ha arkitektkompetanse i kommunen?

- Selv om utfordringsbildet kan virke kaotisk er arkitekter vant med å gå inn i komplekse problemstillinger og finne konkrete løsninger som løser flere oppgaver og kanskje også gir merverdi. Dette er en metodisk tilnærming til mange av de problemstillinger vi står overfor i dagens forvaltning, der vi må se mer på en god helhet fremfor perfekte sektorløsninger.

Ut ifra dine erfaringer: hvilke oppgaver kan en arkitekt bidra til i en kommune?

- Alt innenfor byutvikling og der en trenger å finne fysiske løsninger er naturlig. Mange er også gode til å tenke strategisk og målrettet. Det er fordi man vet at en løsning krever prioritering mellom de mange krav og mål. Prioriteringen må gjøres i forhold til en tydelig visjon eller mål. Jeg tenker at å ansette arkitekter på strategisk nivå i kommunene vil være lurt. Det er viktig at kommuner ansetter arkitekter i de stillingene de har tilgjengelige, og at de averterer etter arkitekter spesifikt.

Hva er hindringer i veien for å få ønsket arkitektkompetanse i kommunene?

- At arkitektene lærer at det eneste gjeve er å være formgiver, og ikke alt det andre nyttige de kan bidra med.

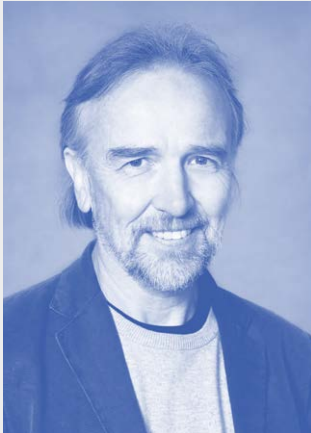

Foto: Asker kommune

Tor Arne Midtbø

Kommuneplansjef
Asker kommune

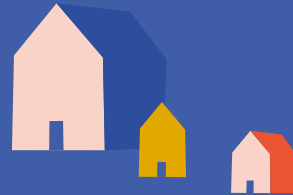
– Arkitektene har en særlig bred faglig kompetanse, vel egnet til å ta tak i mange av de komplekse utfordringer som norske kommuner møter i utviklingen av våre fysiske omgivelser. Arkitektene er trent i å analysere stedet, og evner å sette ord på stedets kvaliteter, særpreg og muligheter, både verbalt og visuelt.

Hva er verdien av å jobbe med helhetsperspektiv?

– By- og stedsutvikling handler om samfunnsbygging, tilrettelegging for alle sider av menneskets aktiviteter, fra vugge til grav. Spenningen mellom ulike aktører og interessenter gjør by- og stedsutviklingsprosessen både komplisert og motsetningsfylt – og veldig interessant. By- og stedsutvikling krever en helhetlig forståelse og kompetanse, og her kommer arkitektfagets bredde til sin rett. Man må forholde seg til de historiske, de funksjonelle/fysiske, de sosiale/menneskelige, og de økonomiske dimensjoner. Skal stedsutviklerrollen appellere til arkitekter, må nettopp denne helheten løftes fram. Det handler om alt fra innledende visjons- og strategiarbeid, overordnet kommuneplanarbeid, mulighetsstudier, regulering, byggesaksforvaltning og involvering i gjennomføringen. Alle sider av den kommunale forvaltningen har betydning for denne helheten.

Er det særskilte egenskaper kommunale arkitekter må ha?

– By- og stedsutvikling er politisk styrte prosesser. Ønsker man som arkitekt å jobbe i en kommune, må man også forstå demokratiets spilleregler. Politiske resonnementer samsvarer ikke alltid med de faglige. Som kommunearkitekt vil man imidlertid være med å sette den politiske dagsorden. Man har et betydelig faglig ansvar, med tilsvarende faglig innflytelse. Samtidig må man forstå at stedsutvikling tar tid. Med en dose tålmodighet vil man imidlertid fra tid til annen få oppleve den store gleden det er å se innbyggere og næringsliv fylle stedet med liv og aktivitet.

Kunnskapsgrunnlag

Rådene i dette heftet er basert på nasjonale kartlegginger og rapporter, samt våre egne intervjuer, prosjekter og verksteder med både kommuner og arkitekter ansatt i kommuner. I tillegg kommer vår egen erfaring gjennom kursvirksomhet for kommuner og faglig bistand i forbindelse med gjennomføring av kommunale planprosesser og arkitektkonkurranser.

Risan, L. & Zeiner, H., 2012:
Overordnet planlegging og akademisk kompetanse i norske kommuner. Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR)

NIVI Analyse, 2014: *Plankompetanse og plankapasitet i kommunene.* NIVI-rapport 2014:1, utarbeidet på oppdrag fra KS

Bakkeli, Steen Jensen, Moland, 2013:
Kompetanse i kommunene. Fafo-rapport 2013:51

Norske arkitekters landsforbund, 2016:
Hvordan kan små og mellomstore kommuner styrke sin arkitektkompetanse?

Norske arkitekters landsforbund, 2015:
God arkitektur - kommunalt ansvar

Grønning, M. & Aarsæther, N. m.fl., 2019:
Hvordan øke utdanningskapasiteten i offentlig planlegging? Rapport fra komite nedsatt av KS og FUS, i samarbeid med Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Rambøll, 2022: *Evalueringsrapport av kompetansetiltak innen etter- og videreutdanning i offentlig planlegging, kart og geodata.* Rapport av Rambøll på oppdrag for Kommunal- og distriktsdepartementet.

Oslo Economics, Holth & Winge, A-lab, 2023:
Arkitektonisk kvalitet i plan- og byggesak. OE-rapport 2023-10 på oppdrag for Kommunal- og distriktsdepartementet.

Norges offentlige utredninger, 2023:
Generalistkommunesystemet: Likt ansvar - ulike forutsetninger. NOU 2023: 9

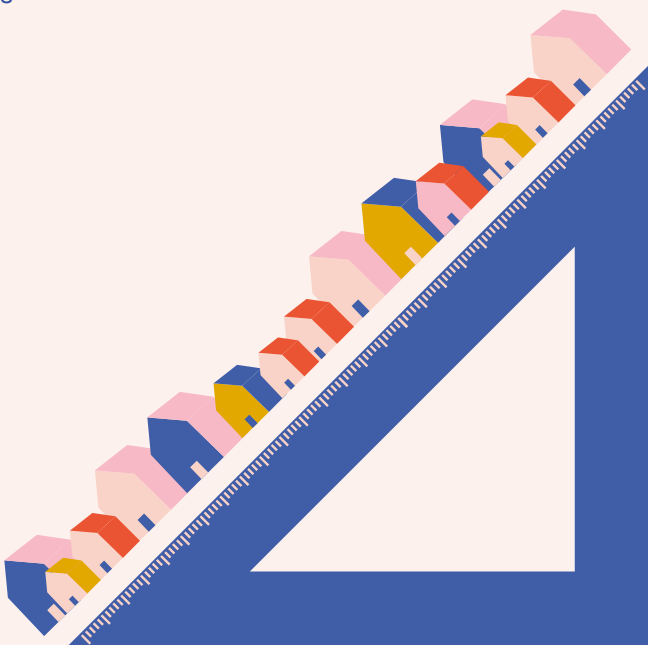
Norske arkitekters landsforbund

Norske arkitekters landsforbund er en fagideell medlemsorganisasjon for arkitekter i Norge. Vi har i mer enn 100 år arbeidet for å fremme god arkitektur og arkitekters felles interesser. I dag har organisasjonen rundt 4300 medlemmer og 14 lokalforeninger i hele landet.

Norske arkitekters landsforbund samarbeider med en rekke offentlige og private aktører for å bedre rammebetingelsene for arkitekter og arkitektur. Vi skal være ledende i utformingen av arkitekturpolitikk, og være en tydelig stemme i samfunnet.

Norske arkitekters landsforbund spiller en viktig rolle i arkitekturfagets utvikling nasjonalt, men også i formidlingen av norsk arkitektur internasjonalt.

Forbundet har vært drivkraften bak etableringen av blant annet Oslo arkitektur-triennale, FutureBuilt, Bylivsenteret og Arkitekturmuseet. Vi er landets ledende kurs- og etterutdanningsvirksomhet for arkitekter. I tillegg utgir vi tidsskriftet Arkitektur.

Norske arkitekters
landsforbund

